
РАДНО ПРАВО И АРБИТРАЖЕ

Др Јован ЂИРИЋ*

ДЕМОГРАФИЈА И ПЕНЗИЈЕ

Резиме

У овом чланку аутор говори о Бизмарковом моделу финансирања пензија. У том моделу, они који су тренутно запослени, финансирају тренутне пензионере. То је систем међугенерацијске солидарности. Постоји такође и систем који је увео британски лорд Бевериџ 1942. То је систем класичне осигуравајуће компаније. Особа која уплаћује доприносе у том систему, штеди новац за своју будућност, за своју будућу пензију. Бизмарков модел гарантује континуитет, али постоји демографски проблем. Бизмарков систем може бити ефикасан ако 4 запослена финансирају једног пензионера. Дакле, ако се смањи број младих људи, а повећа број стarih људи, јављају се проблеми и систем може доћи у колапс. Највећи проблем Бизмарковог система, какав је и српски систем, јесте однос између младе и старе генерације. Данас у српском друштву постоји велики проблем јер не постоји довољан број младих људи који плаћају доприносе за пензионере. Постоје три могућности које би могле разрешити генералан проблем демографије и пензија. Једна могућност је смањење пензија, а друга да се повећају доприноси за пензије. Трећа могућност је увођење приватних пензионих фондова. С друге стране, приватни фондови по моделу лорда Бевериџа, могу се суочити са разним тржишним

---

* Судија Уставног суда Републике Србије

изазовима. Посебан проблем у том смислу је тај да у Србији мало људи зна како функционишу ти приватни фондови. Аутор у овом чланку говори о свим тим друштвеним, правним, економским и демографским проблемима.

Кључне речи: демографија, пензије, Бизмарк, Бевериц, приватни пензиони фондови.

Наизглед, демографија и пензије међусобно нису повезане. Пензионери који су незадовољни тиме што им је смањена пензија, рећи ће једноставно: „ја сам годинама уплаћивао своје пензијско осигурање, то су моје паре, то је моја имовина!“ Ипак, ако на Google-у укуцате: „демографија и пензије“, пронаћи ћете чланак који каже: „Демографија ограничава пензије“¹, а такође и текст који каже да је све мање младих људи који би старије становништво издржавали својим радом.² Како год, тек много је неразумевања у вези функционисања пензионог система у Србији. Једна од најчешћих заблуда јесте и заблуда да је пензијски фонд уништен током 90-их година.³

Ово није тачно, иако би ови ставови могли бити веома убедљиво оправдање да се приступи мерама за смањење пензија, којима су власти у Србији приступиле у последњих неколико година. Јер, заиста, на први поглед делује сасвим убедљиво ако би се рекло да су ратови у окружењу, затим бомбардовање Србије и уништење инфраструктуре, стотине хиљада избеглица, хипер-инфлација, морали имати своје негативне реперкусије и на пензиони систем. Проблем лежи у нечем сасвим другом.

О чему је овде реч? Најраспрострањенији облик пружања социјалне сигурности (па самим тим и пензијскоог осигурања) данас представља социјално осигурање које се заснива на принципу међугенерацијске солидарности, по ком сваки од осигураника редовно доприноси подршци других осигураника које је погодио неки од предвиђених социјалних ризика.⁴ То значи, да социјални осигуранци уплаћујући доприносе за своје будуће социјално осигурање финансирају тренутне кориснике

1 www.021.rs/story/info/Biznis-i-ekonomija/167123/Demografija-ogranicava-penzije.html, 21.3.2018.

2 „Пензионере у Србији од 2021. неће имати ко да издржава“, доступно на адреси: <https://www.blic.rs/vesti/ekonomija/penzionere-u-srbiji-od-2021-nece-imati-ko-da-izdrzava/3bd42et>, 24.3.2018.

3 Гордана Матковић, „Најчешће заблуде о пензијском систему у Србији“, доступно на адреси: www.csp.org.rs/sr/assets/publications/files/Goga-FOKUS.pdf, 24.3.2018, 13.

4 Драгана Петраковић, „Реформа система пензијско-инвалидског осигурања у Србији“, *Индустрија*, бр. 2/2007, 30.

социјалне сигурности.⁵ Јасно је да су паре које су данашњи пензионери уплаћивали током свог радног века у виду доприноса, „потрошене“ на тадашње пензионере, као и да све генерације пензионера деле судбину тренутно запослених.⁶ Нису ратови и инфлација деведесетих потрошили пензије. Реч је о специфичном систему текућег финансирања пензија PAYG-систему (Pay As You Go), који подразумева да се пензије финансирају из доприноса које уплаћују садашње генерације запослених, а које на тај начин стичу право да њихове пензије касније буду финансиране из доприноса будућих генерација.⁷

Могло би се с тим у вези поставити питање зар није боље и целис-ходније да свако уплаћује доприносе не за другога, већ за самог себе. На пример, у некакав фонд који би функционисао као осигуравајуће друштво из којег се не би финансирале пензије неких других корисника, већ би се исплаћивале будуће пензије оних који данас директно, непосредно уплаћују доприносе, а пензије би се исплаћивале у будућности, онда када наступи осигурани случај. Можда би систем требало потпуно реформисати и либерализовати, тако да сваки појединач за своју будућу пензију уплаћује ако хоће и онолико колико хоће. Овакав систем у једном одређеном виду био је предлаган, као што ћемо још говорити од стране британског лорда Бевериџа. Проблем је међутим у томе што многи појединци не брину за сопствену будућност, па троше све, или готово све што зараде „данас“ током радног века. Они би у старим годинама или пали на терет држави, или би живели у крајњој беди. У том смислу, законска обавеза пензијског осигурања не представља само израз некакве апстрактне друштвене солидарности са потенцијалним сиромашним старим људима, већ и заштиту друштва од оних појединача који не штеде добровољно за старост и који би пали на терет осталима.⁸ Или би живели поред тих других, као клошари, просјаци, потенцијални делинквенти. Без обзира колико један систем, једно друштво и једна држава били либерални и прихватали законе слободног тржишта, основни интерес сваког друштва је ипак да његови појединци, грађани не живе у беди и сиромаштву и да не буду на терет некоме другоме. У супротном, такво друштво које не би водило рачуна о својим старима, већ би свој пензиони систем заснивало само на

5 Д. Петраковић, 31.

6 Г. Матковић, 13.

7 Г. Матковић, 13.

8 Бошко Мијатовић, Драгор Хибер, *Капитализација пензијског осигурања у Србији*, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2008, 17-18.

принципу ко колико лично уплати, такво друштво би постало друштво врло изразитих, великих социјалних разлика, са свим негативним последицама, првенствено на плану криминала и других негативних појава.

PAYG систем, познат је и као тзв. Бизмарков систем. Он је, настао осамдесетих година XIX века у немачкој царевини, за време владавине познатог немачког канцелара. Овакав систем је такође познат и под називом „систем међугенерацијске солидарности“. Ради се о финансијском трансферу од текуће запослене популације ка пензионерској популацији.⁹ Сам Бизмарк је предвидео границу до које ће такав систем успешно функционисати, након чега наступа колапс. Наиме, систем може успешно функционисати у земљама са економијом у успону и већим бројем младог становништва, све док је број запослених и пензионера у односу 4 према 1, тј. док 4 запослена уплаћују доприносе за једног пензионера.¹⁰

Бизмарков модел финансирања, био је критикован од стране енглеског лорда Беверица, као што смо већ помињали, па је он 1942. године британском парламенту изнео предлог новог начина пензијског, уопште социјалног осигурања и фактички успоставио нов модел финансирања пензионих фондова.¹¹ Лорд Бевериџ је том приликом предложио и изградио и систем здравственог осигурања, који се такође заснива на добровољности и приватно-тржишној оријентисаности.¹² И здравство и пензије су вид осигурања, као и сваки други и ту треба да се примењују општи тржишни принципи. Беверицов модел за разлику од Бизмаркових фондова (PAYG -Pay as you go), представља вид тзв. капиталних фондова. Ти фондови располажу новчаним средствима која прикупљају, улажу их у одговарајуће (инвестиционе) пројекте и из њих извлаче, располажу и акумулирају одређене приходе, профите. Насупрот томе, српски Фонд ПИО је пример Бизмарковог – PAYG фонда.

Према Беверицовом, у основи (не)либералном моделу, држава обезбеђује само најосновнији егзистенцијални минимум, а сам појединац

9 Иван Радојковић, Бобан Гајић, „Развијеност добровољних пензијских фондова у Србији“, *Токови осигурања*, бр. 4/2017, 34.

10 Јелена Лазовић, „(Не)одрживост пензионог система“, чланак доступан на адреси: www.nedeljnik.rs/moj-nedeljnik/mojevesti/jelenalazovic90/neodrzivost-penzionog-sistema, 25.3.2018.

11 Д. Петраковић, 30.

12 Светлана Јовановић, Срђан Миловановић, Јелена Мандић, Синиша Јововић, „Системи здравствене заштите“, *Енграми*, Vol. 37, бр.1/2015, 65-82.

себи обезбеђује, уплаћује све остало што је више од тога, заправо онолико колико може и хоће.¹³ Капитални фондови су заиста једна врста осигуравајућег друштва и послују попут банака, па средства која се налазе у капиталним фондовима, која су уплаћена на рачунима појединача, остају све време приватна својина појединача који по том моделу не финансирају садашње пензионере.¹⁴ Они финансирају сами себе за неки будући случај.

Суштинска разлика између ове две врсте фондова јесте у томе што „Pay As You Go“ фондови гарантују то да ће им будуће пензије бити исплаћиване од стране будућих запослених, али нема гаранције колико ће им бити исплаћивано. Такав је и српски фонд ПИО, који је карактеристичан по томе што уплаћујући доприносе за своје пензијско и инвалидско осигурање, људи финансирају не своје будуће пензије, него тренутне кориснике социјалног осигурања. Они који су седамдесетих и осамдесетих година уплаћивали доприносе, нису уплаћивали доприносе за своје будуће пензије, већ су уплаћивали доприносе за пензије оних којима су пензије исплаћиване тада тих година. Највећи број пензијских система данас у свету функционише на том PAYG систему, а то значи да пензије које се тренутно исплаћују садашњим пензионерима, су финансиране од стране садашњих, тренутно запослених радника.

Да би се одржала равнотежа таквог система, нарочито уколико дође до неповољних демографских кретања, каже једна стручњакиња из Велике Британије, потребно је или повисити доприносе актуелних радника, или смањити пензије.¹⁵ Бизмарков модел, PAYG систем финансирања је одржив у условима повољних демографских кретања, а његова предност је у томе што онемогућава да „штедња за старост“ пропадне на тржишту, што увек постоји као опасност код обичних, класичних банака, осигуравајућих друштава и капиталних пензионих фондова по Бевериџ моделу. Бевериџов тржишни модел, подразумева све оно што тржиште као такво уопште подразумева, а то значи и могућност да се пропадне на тржишту. На тржишту се, као што знамо може зарадити, онда када се догађају нека повољна тржишна кретања, међутим, не треба сметнути с

13 Гордана Матковић, Јуриј Бајец, Бошко Мијатовић, Бошко Живковић, Катарина Станић, *Изазови увођења обавезног приватног пензијског осигурања у Србији*, Центар за либерално демократске студије у сарадњи са USAID, Београд, 2009, 25-27.

14 Д. Петраковић, 31.

15 Sarah Smith, „UK state pensions(2)“, доступно на адреси: https://www.ifs.org.uk/economic_review/fp184.pdf, 30. 10. 2017.

ума да се на тржишту може и доста изгубити, понекад услед објективних разлога, кретања на тржишту, а не ретко и услед погрешних тржишних потеза и инвестиција оних који одлучују о томе где, када и како ће се инвестирати. Да се вратимо на почетак наше приче о Србији деведесетих година. Да су тада постојали капитални пензиони фондови, они би свакако пропали услед објективних тржишних кретања, ратова, санкција, инфлације, а пропали би можда и услед свесно, а понекад несвесно лоше пословне политике руководства тих капиталних фондова. Бизмарков PAYG систем, ипак није пропао онако и онолико колико је могао пропасти да је функционисао по тржишним принципима, као што су пропале „Беобанка“, „Дафимент“ банка, „Југоскандик“ и остале финансијске институције.

Међутим, код Бизмарковог модела се појављују два основна проблема: старење становништва и смањење броја осигураника као резултат раста незапослености, или пореске евазије, односно избегавања плаћања доприноса за пензијско осигурање.¹⁶ Бизмарков систем PAYG фондова, гарантује финансијску сталност, односно то да неће попут банака или осигуравајућих друштава тај фонд пропasti на тржишту. Капитални фондови, између осталог, другима позајмљују средства да би увећали стопе приноса, али, ту се појављује ризик од погрешног инвестирања. Фондови за финансирање из текућег дохотка (PAYG) не суочавају се са таквим опасностима, опасностима од потпуне пропasti на тржишту. Ипак, кретање старосне структуре становништва је основна детерминанта, како броја пензионера, тако и свеукупног финансирања пензија у систему текућег финансирања пензија (PAYG).¹⁷ Ствар је у основи математички једноставна, у мери у којој је младих људи у једном друштву мање, биће мање уплата пензионих доприноса, а то ће значити да ће и пензије морати бити мање. С друге стране, у мери у којој је старијих људи, корисника пензија више, у тој мери ће пензије морати бити мање. То практично значи да пензије првенствено зависе од тога колико и у којем броју млади, запослени људи уплаћују доприносе у пензиони фонд, односно од броја старих, пензионера, који повлаче средства из пензионог фонда, тј. од односа између броја запослених и броја пензионера, од односа броја младих и броја старих.

Имајући све то у виду, треба рећи да становништво Србије спада у групу изразито старих популација, где је учешће младих генерација

16 Д. Петраковић, 31.

17 Б. Мијатовић, Д. Хибер, 7.

ниско и опадајуће.¹⁸ Просечна старост у Србији је 2002. била 40,7 година, а само још четири земље у свету имају просечну старост изнад 40 година. То су Јапан, Италија, Немачка и Швајцарска.¹⁹

Још један демографски податак овде заслужује да буде посебно поменут, када говоримо о Србији. Ради се о учешћу старих људи, оних од преко 65 година у укупном становништву. Године 1981. у Србији је таквих било 10,4%, док их је у 1991. било 12,7%, односно 2002. их је било 16,6%. Демографске процене су да ће их 2032. бити 20,8%, а 2052. 24,4%.²⁰ Даље, све је мање оних који ће плаћати, а све је више оних који ће трајити да им буде плаћано.

Са сличним демографско-пензионим проблемима суочавају се и друге европске земље, па тако и савремена Русија. У земљи од 144 милиона становника, трећина становника, 42,7 милиона су пензионери, који одлазе релативно рано у пензију – жене са 55 година, а мушкирци са 60 година старости. Бивши руски министар економије Алексеј Кудрин, је предлагао подизање старосне границе за одлазак у пензију на 63 године за мушкирце.²¹ Такве мере нису политички популарне, али, нису популарне ни мере смањивања пензија. Све у свему, пензије увек представљају посебно осетљиво политичко питање, питање које побуђује пажњу најшире јавности.

Подизање старосне границе за одлазак у пензију један је од начина за решавање демографско-пензионих проблема. Други начин решавања овог општег проблема је подизање доприноса који запослени, тј. њихови послодавци морају да уплаћују у пензионе фондове. Тако би се могли превазилазити демографско-пензиони проблеми, па би се за проценат за који расте број старијег становништва, могао повећавати проценат уплаћивања доприноса у пензионе фондове. Али, ту се могу појављивати други проблеми. Уколико доприноси за пензионо осигурање, буду посебно високи, онда се појављује опасност да у већој мери дође до изигравања законских обавеза.

Ако је законска обавеза плаћања, било пореза, било неких других социјалних давања, 100, онда се може предвидети, прорачунати, да ће ту

18 Б. Мијатовић, Д. Хибер, 7.

19 Б. Мијатовић, Д. Хибер, 8.

20 Б. Мијатовић, Д. Хибер, 9.

21 „Ахилова пета Русије – економске муке – четири нерешива изазова пред Путином“, *Блиц недеље*, 1.4. 2018, 6-7.

обавезу, плаћати на пример, осамдесет одсто обveznika. Ако обавезу повећамо са 100 на 120, онда је врло вероватно да ће стопа оних који поштују ту законску обавезу, опасти са осамдесет на седамдесет, или можда још и више процената. Тада смо као друштво чак и изгубили, макар не толико у економском, колико у једном социо-психолошком смислу, јер смо и запослене и њихове послодавце натерали да се сналазе „како знају и умеју“, тј. да изигравају законске обавезе, што све води свеопштем снижавању ауторитета права. Најгоре од свега јесте не само у томе што се појединци понашају на тај начин, него и сама држава почиње да резонује на такав начин, па почиње да „гледа кроз прстe“ и толерише одређена изигравања закона до једне одређене мере. Само је питање која је то мера и може ли се уопште одредити мера до које се закони не морају поштовати? Може ли држава на пример да казни једно велико предузеће које изиграва неке законске прописе и тиме можда доведе у питање његов даљи опстанак на српском тржишту? Држава која је принуђена да субвенционише стране инвестиције није довољно јака и фактички независна да сада том неком страном инвеститору наплаћује казне ако овај изиграва пореске обавезе, односно у овом случају обавезе из социјалних давања тј. пензионог осигурања. Јер, увек постоји реалан страх и опасност да тај велики страни инвеститор „побегне“ у другу државу, на неку нову дестинацију где ће плате, али и доприноси бити мањи.²² Односно, онај појединац који нема никакву плату, никакво запослење, прихватиће и најгоре могуће услове што се тиче уплаћивања доприноса за пензију, само да добија какву-такву плату. Уосталом, велики број људи који раде „на црно“ пристају на било шта и не размишљају о томе да ли су и колико су закинути тиме што им послодавци не уплаћују доприносе на пензијско осигурање. Велики број радника пријављен је да прима „минималац“, а „на руке“ у кешу им се исплаћује остатак. У земљи у којој је незапосленост изузетно висока, у таквој земљи, они који су незапослени пристају на све, па и на минималне уплате за пензијско осигурање. Ово је још више разумљиво, ако се има у виду да уплаћујући данас доприносе пензијског осигурања, људи не уплаћују за себе и своју сутрашњу пензију, већ уплаћују за пензије неких данашњих пензионера, „а када ја дођем на ред да примам пензију, неко други ће тада уплаћивати за мене.“ Када виде да су „велики страни инвеститори“ фактички зашти-

22 Јован Ђирић, „Стране инвестиције – новац не смрди“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2012, 552—562.

ћени, онда и „мали, домаћи инвеститори“ почињу да резонују по сличном принципу. Кад могу они, зашто не бисмо могли и ми?

Показује се да повећање стопе доприноса није добра мера за превазилажење демографско – пензионих проблема, већ се решења морају потражити на некој другој страни. Та друга страна, односно друга мера, може на пример бити „увоз“ младих миграната, радне снаге из иностранства да би се поправила демографска слика једног друштва. Ово делује као добро решење. Зар читава суштина и историја економско-социјалног и политичког напретка не само појединих земаља, већ и читавих континената, не показује да се успех може направити, између осталог и на бази увоза младе популације, радне снаге. Мислимо ту превасходно на САД, Канаду, Аустралију, итд. Садашња мигрантска криза у Европи, актуелизује многа питања, па и питање демографског старења Европе, те потребе да се „увозом“ младих миграната, овај проблем макар делимично „држи под контролом“. Благонаклон став према мигрантима, који исказују и немачка држава и актуелна канцеларка Меркел, сигурно је једним делом последица и сагледавања демографских проблема са којима се савремена Европа, а нарочито Немачка суочавају. Тада проблем има и те какву економску димензију, коју свакако треба имати у виду. Србија међутим у психолошком смислу није спремна за такву врсту „експеримента“, за увоз миграната из других земаља који би побољшали њену демографску ситуацију. О томе се у Србији може говорити само у неким појединачним случајевима и то везано пре свега за бизарне ситуације у вези са „увозом“ невести из Албаније и других земаља. Основни приговор који се у вези са тим може чути јесте да „увоз“ младих радника, младе популације из других земаља, пре свега оних са Близког истока и из Африке, може угрозити идентитет нације. За српско друштво се никако не може рећи да је клаустрофобично, те да у њему доминира негативан став према онима који нису српске националности. Напротив, Србија, а нарочито Београд су, рекли бисмо једини са простора бивше СФРЈ, који су задржали отвореност и мултикултурни, мултиетнички састав и став. Међутим, није баш извесно да би тако остало и уколико би се у једном краћем периоду, у већој мери у Србију доселило на десетине хиљада младих људи, који припадају некој другој раси, нацији или религији. У питању је нешто што би се могло охарактерисати као непознавање и страх од непознатог, а што у социопсихолошком смислу, представља почетни основ за формирање различитих предрасуда и антагонизма.²³ Усуђујемо се dakle

23 Никола Рот, *Основи социјалне психологије*, Београд, 2009, 491.

да констатујемо да српско друштво у овом тренутку није опхрвано расистичко-дискриминаторским предрасудама, али, нико не може са сигурношћу знати, шта и како ће бити уколико се у Србији у краћем временском периоду досели већи број оних који су друге вере, другог језика, друге расе, другачијих навика. Ми овде морамо да подсетимо на констатацију Ангеле Меркел да концепт „мултикултурализма“ није успео.²⁴ Актуелна мигрантска криза отвара низ озбиљних социо-психолошких проблема идентитетске природе.²⁵ Овде треба имати у виду потпуно другачији религијско – цивилизацијски однос према женама, што је карактеристично за мигранте који долазе из арапско – исламског света. Концепт „подмлађивања“ нације, становништва, путем „увоза“ младих људи, младих радника, више је него дубиозан у читавој Европи, па тако и у Србији. Посебан проблем су проблеми економске природе. Хајде да замислимо стране квалификоване младе раднике, који су спремни да не бирају послове и плате и исто тако спремни су да раде без да им послодавац уплаћује икакве доприносе за пензијско осигурање. Као такви они лако постaju значајна конкуренција домаћим радницима Србима. Тада тек може доћи до не само латентних, него и отворених сукоба са домаћим становништвом.

Ако dakле одбацимо решење демографских проблема у виду увоза младе радне снаге из иностранства, исто као и решење које се тиче повећања стопе доприноса за пензијско осигурање, онда остају практично још само две могућности за превазилажење демографско-пензионих проблема у Србији. Једна се тиче подизања старосне границе за одлазак у пензију, а друга се тиче смањивања пензија, било да је реч о тренутном смањењу пензија, или смањењу за дуже време. Ова мера је као што знамо примењена у Србији, али, овде такође треба рећи и то да је своју примену оваква мера пронашла и у још неким европским земљама, које су се такође суочавале и суочавају се са сличним демографско-пензионим проблемима.²⁶

-
- 24 16. октобра 2010 године Ангела Меркел је на једном скупу подмлатка њене партије изјавила да је концепт мултикултурализма пропао. Џорџ Фридман, „Немачка и пропаст мултикултурализма“, доступно на адреси: www.nspm.rs/savremen-i-svet/nemacka-i-propast-multikulturalizma.html, 20.3.2018.
- 25 Зоран Гудовић, „Имигрантска криза и европски идентитет“, *Мигранти на раскршићу или беспућу земље Србије* (уредници Јован Ђирић и Бранислава Кнежић), Београд, 2016, 93-110.
- 26 Општирије код: Дарко Симовић, „Смањење пензија у Републици Србији у светlosti јуријспруденције европских уставних судова“, *Правни живот*, бр. 12/2016.

Без жеље да овде даље коментаришемо правну основаност и оправданост мере смањивања пензија, ми можемо констатовати да тренутни успеси и резултати постигнути овом мером смањивања пензија, врло брзо могу бити обезвређени, уколико се негативни демографски трендови у Србији наставе. Због тога је потребно извршити и додатне реформе читавог система пензијског осигурања, а пре свега у смислу увођења допунског добровољног пензијског осигурања, што је за сада, за највећи број грађана једна потпuna непознаница. Ради се о томе да систем добровољних пензијских фондова у Србији тек треба да се развија, односно да искуства других земаља, пре свега оних из окружења, као Хрватска и Македонија, треба да буду посебно сагледавана и анализирана код нас.²⁷ Држава треба благовремено да грађанима укаже да они на време почну да размишљају о улагању у приватне пензионе фондове као виду штедње за лагоднију будућност.²⁸ Могло би се ићи у том правцу да поједина стручковна удружења, као што су адвокати, лекари, новинари, полицијаци, војници, почну да оснивају сопствене добровољне пензионе фондове.²⁹ Такође би се могло размишљати и ићи и у правцу да држава почне да обавезује одређене категорије становништва, на пример оне који су стари двадесет година (рођени 1997. или 1998. године) на штедњу у приватним пензионим фондовима.³⁰

Према неким показатељима у Србији расте интересовање за добровољне пензионе фондове. Наиме, све се више родитеља одлучује да своју децу већ од прве године живота, преко уплате у добровољним пензијским фондовима, осигура за треће доба.³¹ Држава може кроз пореске олакшице да стимулише послодавце и физичка лица да уплаћују у добровољне пензионе фондове.³² Тиме би се постигло и то да се држава ипак постепено повуче из области пензијског осигурања и да пензијско осигурање постане као однос између банке и штедише. Међутим, ствари ипак нису баш тако једноставне. Да би један (пензиони, или осигуравајући) фонд уопште био функционалан, он наравно не може дозволити да средства која су му поверена, стоје тек тако на рачуну, а без да та средства

27 И. Радојковић, Б. Гајић, 37-42.

28 И. Радојковић, Б. Гајић, 42.

29 И. Радојковић, Б. Гајић, 42.

30 И. Радојковић, Б. Гајић, 42.

31 Доступно на адреси: [www.telegraf.rs/vesti\(/874880-dobrovoljno-penzioni-fondovi-da-li-se-isplate-sve-prednosti-i-mane-ove-stednje](http://www.telegraf.rs/vesti(/874880-dobrovoljno-penzioni-fondovi-da-li-se-isplate-sve-prednosti-i-mane-ove-stednje), 30.3. 2018.

32 [www.telegraf.rs/vesti\(/874880-dobrovoljno-penzioni-fondovi-da-li-se-isplate-sve-prednosti-i-mane-ove-stednje](http://www.telegraf.rs/vesti(/874880-dobrovoljno-penzioni-fondovi-da-li-se-isplate-sve-prednosti-i-mane-ove-stednje)

буду „обртана“, тј. улагана, инвестирана негде даље у неке друге профитабилне пројекте, где би се даље увећавала. Ту се међутим, отвара неколико проблема. Пре свега, питање је да ли у Србији уопште постоје пројекти у које се могу уложити средства, а који су довољно профитабилни, гледано на дуже стазе. С тим у вези је и следеће питање: да ли средства из тих фондова треба улагати у куповину државних обvezница, те да ли се тако држава опет укључује у функционисање тих пензионих фондова. Може се dakле догодити да на други, заobilazan начин, држава ipak преузме контролу над тим добровољним пензионим фондовима. Јер, инвестирање у државне, капиталне, инфраструктурне пројекте, за које држава може издавати обvezнице, гарантују мажда нешто мању, али зато ipak сигурну зараду, али је питање шта се тиме постиже. Ту је и питање, да ли средства из добровољних пензионих фондова треба улагати у неке пројекте у иностранству? Ако veћ живимо у једном потпуно глобализованом свету поставља се питање због чега један добровољни пензиони фонд из Србије, не би улагао своја средства у неке инвестиционе пројекте у Италији или Немачкој, ако је ту могућност зараде врло велика. То је наравно скопчано са бројним могућим проблемима, а један од највећих се састоји у питању: да ли ће наши фондови и пре свега њихов менаџмент бити у стању да успешно послују на великим светским тржиштима. О евентуалним злонамерностима менаџмента тих фондова, те могућим преварама, овде не треба посебно говорити, али, треба ipak рећи да су сећања на „Дафинмент“ банку и „Југоскандик“, у јавности још увек свежа те да то може бити ограничавајући фактор за развој добровољних пензионих фондова. Тржишно пословање само по себи подразумева и ризик од погрешних калкулација и инвестиција, без обзира да ли је до тих грешака дошло услед неке више сile, услед нечијег незнაња, или услед нечијег преварног понашања.

Било како било, тек тема пензијског осигурања доспела је у жижу интересовања најшире јавности након недавног смањивања пензија. Проблем пензија у Србији није међутим краткорочног карактера који се једном мером смањивања или повећања пензија може превазићи. Ствар је у томе што сами демографски проблеми српског друштва никако нису краткорочног карактера. Они су проблем сами по себи, али су и узрок многих додатних социјаних и економских проблема. Пензије су директно повезане са тим демографским проблемима и о томе смо овде желели да кажемо неколико речи више.

Jovan ĆIRIĆ, PhD
Judge of the Constitutional Court of Serbia

DEMOGRAPHY AND PENSIONS

Summary

In this article the author talks about Bismarck model of financing pensions. In that model those who are currently employed pay contributions to finance current pensioners. That is a system of inter-generation solidarity. There is also a system that was introduced by British Lord Beveridge in 1942. That system is a classical insurance company. A person who pays contributions in that system, saves a money for his future, for his future pension. Bismarck model guarantees the continuity, but there are some problems with the demography. Bismarck's system can be efficient if 4 of employes finance one pensioner. So, if the number of young people goes down and the number of old people goes up, there could be some problems and the system could be collapsed. So, the most significant problem in the Bismarck's system, like the Serbian system is, is the relation between young and old generations. In Serbian society nowadays there is a big problem because there are not sufficient number of young people who pay contributions for pensioners. There are three possibilities that could resolve that general problem of demography and pensions. One possibility is to reduce pensions and the second is to raise contributions for pensions. The third solution is to introduce private funds for pension's. On the other side, Beveridge private funds could face with market challenges. The special problem in that sense is that in Serbia people do not know very much how those funds are functioning. The author of this article speaks about all of those social, legal, economic and demographic problems in this text.

Keywords: demography, pensions, Bismarck, Beveridge, private pension funds.